

7. Разьотов В. Від перших спроб до нових досягнень (З досвіду ШСМ агрономізації семиліток України) / В. Разьотов. – Х. : ДВУ. – 1927. – 178 с.
8. Разьотов В. ЛКСМУ у боротьбі за нове село / В. Разьотов. – Х. : ДВУ. – 1927. – 106 с.
9. Машкін А. Освітня політика за доби диктатури пролетаріату / А. Машкін. – Х. : ДВУ, 1926. – 136 с.
10. Руднев П. В. Школа крест'янської молоді / П. В. Руднев. – М. : Молодая гвардія, 1925. – С. 101–116.
11. Приходько А. Культурне будівництво на Україні (за 1925/26 та 1926/27 роки) / А. Приходько. – К. : Пролетарій, 1927. – 186 с.
12. Багмут І. А. Робота молоді в сільбудах / І. А. Багмут. – Х. : ДВУ. – 72 с.
13. Компанець А. Т. Організація дозвілля та розваг селянської молоді / А. Т. Компанець. – Х. : ДВУ. – 1928. – 138 с.
14. Зарва І. Боротьба за сільську молодь / І. Зарва. – Х., 1925. – 24 с.
15. Духно П. І. Школа на селі та її громадська роль / П. І. Духно. – Х., 1926. – 60 с.

Катерина Соляник

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК БІЛОРУСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СКЛАДІ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

За майже століття було опубліковано значну кількість наукових праць, які розкривають складний процес політичного відновлення Другої Речі Посполитої та її розвиток у 1919–1939 рр. Однак, така складова цієї теми, як суспільно-політичний розвиток білоруських земель у складі новопосталої Польщі, не достатньо вичерпно висвітлена в українській історіографії, хоча вивчення процесів, що відбувалися на території Західної Білорусі в міжвоєнний період у складі Польщі є досить цінним досвідом для сучасних українських науковців, у тому числі для більш широкого розуміння процесів, що відбувалися на території Західної України у цей же період, а також оцінки польської політики щодо етнічних меншин, які опинилися в її складі.

Історіографію тематики умовно можна поділити на три групи: білоруську, польську та радянську (російську).

Білоруська історіографія. Зрозуміло, що найбільш повно проблема розробляється білоруськими дослідниками. Основна частина радянської історіографії західнобілоруського регіону в міжвоєнний період була підготована саме ними. У міжвоєнній Білорусі (БРСР) цілеспрямовано створювалися групи істориків, які студювали становище західнобілоруських земель у складі Польської держави. Зокрема, у 1926 р. була організована спеціалізована Комісія з вивчення Західної Білорусії при Інституті білоруської культури (пізніше Білоруської академії наук). Найбільш плідним періодом виявилася власне друга половина 1920-х рр., коли побачив світ ряд змістовних публіцистичних робіт із західнобілорусь-

кої тематики. У публікаціях М. Лучанина [1], А. Цвікевича [2], С. Шпарского та ін. була представлена загальна характеристика колонізації регіону, національно-культурні й економічні утиски білоруського населення, свавілля та беззаконня, які чинили на білоруських етнічних землях польська адміністрація і поліція.

Автори 1920-х рр. в якості одного з найважливіших аргументів у справі утисків білоруського населення вказували на становище місцевого самоврядування. Вони справедливо стверджували, що «білоруси, позбавлені всіх політичних прав, не мали можливості користуватися навіть тим обмеженим самоврядуванням, яке існувало тут до війни в складі Російської імперії: в першій половині – середині 1920-х рр. склад практично всіх муніципальних органів призначався адміністрацією за своїм розсуд, в тих рідкісних випадках, коли проходили вибори, польська влада різними способами блокували обрання білоруських кандидатів на ключові посади» [3].

Також увага білоруських радянських істориків була прикута до діяльності Комуністичної партії Західної Білорусі (КПЗБ) того періоду. В. Гарматний зазначав «КПЗБ активно організувала боротьбу селян проти аграрної політики польської влади, особливо у період світової економічної кризи 1929–1933 рр.» [4, 223].

У сучасні білоруській історіографії існують нові підходи в дослідженні історії західнобілоруських земель. Аналізуючи цю проблематику, історик І. Мельников зазначає, що частина білоруських дослідників ще перебувають під впливом радянської ідеології, але з'явилася молода генерація науковців, які намагаються проводити незалежні студії історії міжвоєнного періоду [5]. До останніх виправдано буде віднести О. Вабищевича, С. Гресь, У. Розенфельда, С. Донських, А. Загідуліна, А. Цимбал, І. Янушевич та ін.

У своєму дослідженні О. Вабищевич розкриває відмінності між концептуальними засадами польських і білоруських істориків. Науковець виділяє такі відмінності: по-перше, у визначенні географічних меж Західної Білорусії: поляки називають цю територію північно-східним регіоном Другої Речі Посполитої, а білоруси – географічним терміном; по-друге, різняться оцінки становища цієї території з позиції державних, а також національних інтересів; по-третє, польські науковці вважають, що поляки були автохтонним етносом на цій території, на що білоруські науковці відповідають, мовляв, збільшення їхньої кількості відбулося за рахунок «колонізації та самоколонізації місцевого населення» [6].

Проблемі колонізації присвячена наукова праця У. Розенфельда та С. Донських [7]. Автори вказують на закономірність цього процесу в тогочасних реаліях. Вони зазначають, що для повномасштабної асиміляції часу було недостатньо, до того ж їй перешкождала діяльність БРСР та Комуністичної партії Західної Білорусі.

Значну увагу приділено питанню релігійного життя. Цим питанням займаються такі сучасні білоруські дослідники як А. Загідуліна

«Беларускае пытанне у польскай нацыянальнай і канфесійнай палітыцы Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.)» [8], А. Цымбал «Спробы ажыццяўлення беларусізацыі Праваслаўнай царквы у Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.)», І. Янушевіч «Праваслаўная царква ў Беларусі ў міжвоенны перыяд (1921–1939 гг.)» та ін. Усі вони сходяцца на думці, що польякі намагаліся зміцніці свій уплыв на цій тэрыторыі за дапамогаю католіцызму, а праваслаў'я, яке было больш давняю («корінною») рэлігією, падпарадкаваці сваім інтарэсам.

Польська історыяграфія. У міжвоенны перыяд у польскай історыяграфіі існавала патрэба абгрунтавання пытання входжэння заходна-білоруськіх землях да складу Рэчі Пасполітоі, а такж праблеми вивчэння ціей тэрыторыі для глыбокаго разуміння процесах, што відбуваліся на ній із тією ж метою – міцнішога з'яднання з Польшчу. Хоча для багатох із нях характэрні тэндэнцыйніст і поверховіст, ряд робіт відзіняецца багатством фактычнаго матэрыялу й абгрунтаваніст высновкіх. К. Сроковскый і С. Вислоух, вивчаючы становішче білоруськаго насалення ў Польшці, піддала крытыці асіміляцыйну політыку влады. Відповідно до отриманых нымі высновкіх, негатывне ставлення до Польскай державы вызначылі чынныкі дыскрымінацыі білорусів і «важкоі гаспадарскай сітуацыі» [9].

Заслуговуюць на увагу кныгі, прысвечены праблемі нацыянальных меншын у міжвоенны Польшці загалом, де відповідну увагу прыділено білоруськаму насаленню. З. Ландау і Є. Томашевскый опублікавалы фундаментальне 4-х томне досліджэння гаспадарскаго жытця Польшці ў 1920–1930-х рр., де певну увагу прыділылі еканоміці східных воеводств (хоча вона і не стала прадметом сістэматычнаго розгляду) [10].

На сучаснаму етапі ў польскай історыяграфіі спостерігаецца сплеск інтарэсу до праблематыкы східных тэрыторых, што входылі до складу Польшці, у тому числі штодо заходнабілоруськіх землях міжвоеннаго часу. Серед нях вагоме місце посідаюць работы Е. Мироновича, які прысвечены эвалюцыі поглядых правляючых кіл Польшці на політыку штодо білоруськай меншыны і її практычнай рэалізацыі. Він стверджуе, што рэпрэсывна політыка польскай влады прыводыла до протылежных рэзулытатів: замість полонізацыі білорусів стала чынныком распаловання серед ных антыпольскаых настрів.

Радянська (російська) історыяграфія. Прафесійне вивчэння міжвоеннаго становішча рэгіону пачалося лыше ў 1950-х рр. Наскрізноу темоу радянскай історыяграфіі була «антыпольска боротьба білоруськаго народу та рэвалюцыйны рух на чолі з Камуністычнау партыяу Західноі Білорусі». Над праблемоу працявалы В. Полуян, І. Полуян, Т. Глынская, В. Ладывсеў [11].

Отже, основне місце пры вивчэнні Другоі Рэчі Пасполітоі радянска (російська) історыяграфія відводыць внутрышнь- та звышньополітычным процесах, досыць актывно розробляе пытання взаемвідносыв між Польшчу та Радянскау державоу (СРСР). У монографіі І. Мыхутыноі проведены деталны аналіз планування й захоплення білоруськіх, лытовскых та україныскых землях за правління Ю. Пілсудскаго [12].

Останнім часом у російській історіографії зріс інтерес до вивчення історії Білорусії 1920–1930 рр., значною мірою це відбулося після видання монографії Ю. Борисьонка «На крутих поворотах білоруської історії...» [13]. Авторка зауважує, що «прагнення розіграти в свою користь білоруську карту в протистоянні з Польщею було одним з головних мотивів при прийнятті рішення про утворення білоруської державності на радянській основі, проведенні політики білорусизації з боку СРСР» [13], а також стосовно політики Польщі зазначає, що стосовно білоруських земель вона зводилася до насильної асиміляції цієї території.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що історіографія кожної з національних наукових шкіл тією чи іншою мірою була радянською. Також не можна оминати факту, що на сучасному етапі з'являються групи істориків, які з більшою критичністю відносяться до інтерпретаційних моделей пояснення історії цього регіону. Зокрема, польські історіографи, бодай не значні числом, але засуджують факт колонізації білоруських земель, вважають його головним чинником антипольських настроїв місцевого білоруського населення. Водночас сучасні білоруські історіографи, аналізуючи політику польських владних структур, знаходять у ній деякі позитивні моменти, що дає змогу внести нові корективи в загальне розуміння процесів, які відбувалися на території Західної Білорусі в міжвоєнний період.

1. Лучанін М. *Заходняя Беларусь пад панаваньнем Польшчы* / М. Лучанін. – Мінск : Дзярж. выд-ва Беларусі, 1926. – 56 с.
2. Цвікевич А. *Западно-руссизм : Нарысы з гісторыі грамадзкай мыслі на Беларусі ў XIX і пачатку XX в.* – Мн. : Навука і тэхніка, 1993. – 352 с.
3. Смоліч А. *Сялянства Заходняй Беларусі (Яго сучаснае палажэньне)* / А. Смоліч // *Заходняя Беларусь : зб.* – Менск : ДБВ, 1925. – С. 31–42.
4. Гарматны В. П. *КПЗБ і сялянскі рух Заходняй Беларусі (1923–1938 гг.)* / В. П. Гарматны // *Грамадскія рухі і палітычныя партыі ў Беларусі (апошняя чвэрць XIX – пачатак XXI ст.) : матэрыялы Рэсп. навук. канф. (Гродна, 23–24 кастр. 2008 г.)* / ГрДУ імя Я. Купалы ; рэдкал.: І. Коўкель (адк. рэд.) і ін. – Гродна : ГрДУ, 2009. – С. 220–223.
5. Мельников И. *Западная Беларусь. Что принес «советский рай»?* URL : <http://naviny.by/rubrics/opinion/2015/04>.
6. Вабішчэвіч А. *Гісторыя і культура заходняй Беларусі і Ўсходняй Літвы (паўночна-ўсходніх земляў II Рэчы Паспалітай) у сучаснай беларускай і польскай гістарыяграфіі* / А. Вабішчэвіч // *Studia Białorusinistyczne*. – 2013. – № 7. – С. 73–80.
7. Розенфельд У. *Полонизация в Западной Беларуси в 20–х г. XX в. : проблемы теоретического моделирования* / У. Розенфельд, С. Донских // *Актуальныя праблемы гісторыі Беларусі : стан, здабыткі і супярэчнасці, перспектывы развіцця* / *Матэрыялы рэспуб. навук. канф.* – У 4 ч. – Ч. 4 / Пад рэд. І. Крэня і ін. – Гродна : ГрДУ, 2003. – С. 213–218.
8. Загідулін А. *Вывучэнне этнакультурнага і канфесійнага развіцця Заходняй Беларусі у айчынай гістарыяграфіі* / А. Загідулін // «Шлях да ўзаемнасці = Droga ku wzajemności» / *Матэрыялы XVII міжнар. навук. канф.* – Гродна : ГрДУ, 2011. – С. 176–184.

9. Srokowski K. *Sprawa narodowościowa na kresach wschodnich* / E. Srokowski. – Kraków, 1924. – 48 s.
10. Landau Z. *Gospodarka Polski międzywojennej* / Z. Landau, J. Tomaszewski. – T. 1–4. – Warszawa, 1967–1989.
11. Полуня В. А. *Революционное и национально-освободительное движение в Западной Белоруссии в 1920–1939 гг.* / В. А. Полуня, И. В. Полуня. – Минск : Гос. изд-во БССР, 1962. – 220 с.
12. Михутина И. В. *Польско-советская война 1919–1920 гг.* / И. В. Михутина. – М. : Ин-т славяноведения и балканистики РАН, 1994. – 322 с.
13. Борисенок Ю. А. *На крутых поворотах белорусской истории: общество и государство между Польшей и Россией в первой половине XX века* / Ю. А. Борисенок. – М. : ООО «Родина МЕДИА», 2013 – 351 с.

Марія Колосюк

БИТВА ЗА ДНІПРО В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ І РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ: НОВІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження історії Другої світової війни та її складової – німецько-радянської війни викликає сталий інтерес серед науковців України, багатьох інших країн. Ці події давно вже стали об'єктом не лише наукових, а й політичних дискусій. Тож і сьогодні, незважаючи на те, що існує велика кількість ґрунтовних публікацій, інтерес до цієї теми не згасає.

Битва за Дніпро є однією з кривавих сторінок української історії. З кінця 1980-х рр. і дотепер було видано велику кількість комплексних публікацій, у яких в контексті загальних воєнних подій розглянуто окремі питання, у тому числі й ті, що стосуються «битви за Україну». Це і загальні історіографічні дослідження, і спогади командирів та учасників подій, раніше невідомі, а тепер розсекречені документи, тобто фактично всі матеріали, які так чи так стосуються обраної тематики.

Узагальнюючими працями з історії німецько-радянської війни, де найбільш детально висвітлено перипетії боїв на дніпровських плацдармах, є такі: «Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941–1945», «Подвиг на віки: Книга Пам'яті України – місто-герой Київ», «Україна в полум'ї війни».

Серед науковців, які досліджували події «битви за Дніпро» є відомі українські вчені: В. Коваль [3], О. Лисенко [4], В. Грицюк [1], В. Король [4], Р. Пилявець [4] та ін. Зокрема, у праці В. Грицюка «Стратегічні та фронтові операції Великої Вітчизняної війни на території України» зроблено одне з найкращих узагальнень щодо військових операцій на території України в 1943–1944 рр. Автором залучено нові архівні джерела, напрацювання українських і зарубіжних істориків, а також спеціальну літературу з військового мистецтва. Це дало змогу дослідити стратегічні мотиви радянського керівництва, напрями руху військ та їхні завдання, розгортання бойових дій і зайняття позицій. Також показано невдачі у виконанні задумів, «відсутність взаємодії між фронтами під час бойових операцій Червоної армії» [1]. Бойові дії у межах вказаної